

HIGIEN'A SI SCOL'A

FÓIA

pentru

Sanitate, morbi, Educatiune si instructiune.

Votiv'a Tabla.

„Si nu cumv'a vre-o specie deosebita de morbi este, care nu poate afila nicairea ajutoriu prin metod'a sanativa rationala a scólei vechi, ci patientii scaldelorù toturorù locurilorù si in Graefenberg representa intrég'a patologica a morbiloru cronici, cum numai aru poté face unu manualu scientificu. Este dara minune, in astfelui de impregiurari, ca cele mai luminate si cultivate capete ale Europei se intorcu cu desgustu de catra legitim'a arta medica si se arunca plini de desperatiune in van'a de baia, dupa-ce cele mai mari celebritati ale toturorù tierelorù de-abie au retienutu pentru sermanii patimasi o compatitoria miscare de umeru? In adeveru recele cure de apa trebuie considerate si pentru ace'a că esentialu prosperitorie pentru omenime, pentru-că ele au dovedit u neputint'a artei medice in cea mai mare evidentia si au subminat credinti'a órba, care preotii Higienei, 'si atribue sîe celu pucinu pentru morbii cronici cu totulu necuviinciosu!“

Dr. Strahl in Berolinu — in „Morbii fólelui.“

Aparatulu genitalu omenescu.

Calitatea lui anatomica, destinatiunea fisiologica a lui, bôlele lui si tractarea fisiatrica a lui.

(Urmare.)

In privinti'a curei sifilisului medicii alopati divergiasa forte in opiniunile loru. Unii vréu ulcerulu primariu de locu a-lu cauterisá — arde — si 'si promitu dela acésta procedura o sanare rapida si solida, altii insémna acést'a procedura ne-salutaria, nefolositoria, fora intielesu; unii vréu a imitá cursulu naturei adese-ori criticiu si ordina midilóce sudorifere si diuretice — manatorie de udu, la unii si purgatorie; unii vréu veninulu sifiliticu a-lu inecá, sugrumá, omorí prin inunctiuni esterne cu unsóre de mercuriu; altii vréu a-lu face nedau nosu prin dose mari interne de mercuriu si ioducaliu; altii éra in convingere, ca mercuriulu in multe casuri nu a adusu neci unu resultatu, ca nu scutesce de recidive si ca cur'a cu mercurialie la cei mai multi individi nu remane fora urmari daunóse, nu vrén se scie neci de interna neci de esterna aplicare a mercuriului si a ioducaliului cérra a-si ajunge scopulu prin detragerea bucatelor seu asia dîsa *cur'a flamanda* si acesti'a au si avutu oresicare resultatu. Toti inse jura susu si tare pe infalibilitatea metodului de cura alu loru.

Cea mai mare parte a mediciloru alopati prescríu in sculamentu dose bunisióre de cubebe si de balsamu capaivu din laintru, éra din afora operéza inca cu medicamente heroice, adeca cu iniectioni de alaunu — piatra acra, — de piatr'a iadului etc. Si potemu gratulá omenimei, ca medicii alopati baremi in form'a acést'a sifilitica mai blanda nu intrebuintia mercuriale.

Dar' si ambele medicamente specifice intrebuintiate de ei lucra tare asupr'a canalului digestionalu astfeliu incâtu noi nu le potemu aprobabá. *Cubebele* proviuv din unu soiu tufesiu de piperi din Ostindi'a si se intrebuintia din elu eminalminte uleiulu etericu alu fructelor ori sementi'a acestui tufisiu pentru medicamente. *Balsamulu capaivu* din contra, se casciga din unu soiu de palma — finicu, ce cresce in Americ'a meridionala anume in Peru, si se intrebuintia pe lângă pucintelu olei

etericu, principalmente pentru continențemntulu seu specificu de resfna, care se privesce de eficace. Înse din punctul de vedere alu Phisiatriei, fiindu aceste materii straine de noi, trebuie se presupunem, ca eficacitatea loru este basata pe insielatiune propria, candu alopatii vréu se adserie acestorui materii o cu totulu deosebita lucrare asupr'a membranei mucóse a uretrei. Efectulu, déca se aréta prin impucinarea scurgerei puroiului din uretra, nu este neci aicea unulu directu, ci pre-cum díseramu mai susu indirectu, adeca atingatoriu de sfer'a matieloru, prin care firesce, ca se micsioréza actiunea nerviloru si a sangelui in membran'a mucósa a uretrei. Pentru-ca aceste materii tocmai pentru partile constitutive ale loru specifice eterice si resfnóse lucra asia de tare, respective electrice suscitanu asupr'a nerviloru ai intregului canalu digestionalu, incâtu fora indoiala trebuie se intre acolo o mai ridicata circulatiune a sangelui si prin acésta se pote sistá in uretra inflamatiunea sculamentala baremi momentanu. Déca înse cu aceste midilóce s'aru fi vindecatu cinev'a radicalminte — ce dupa principiale fisiiatrice nu e de credintu — si aparitiunile inflamabilii se nu se fia mai aretat in uretra, apoi atunci s'aru fi tñntitu in sfer'a digestianei tocmai asia de mare, déca nu si mai mare dauna. Noi dara asia de pucinu potemu aprobá aplicarea interna a cubebeloru si a balsamului copaivu in sculamentu, că si aplicarea séu cauterisarea esterna cu piatr'a iadului si cali causticu, si iniectionele de solutiuni alaunice etc.

In siancheru tiene cea mai mare parte a mediciloru alopati *mercuriulu* de midilocu sanativu specificu si in stadiulu primariu lu intrebuintia in forma de *Calomel* — o mestecatura chemica de argintu viu in acidu muriaticu; — éra in stadiulu secundariu si tertiaru interne că *sublimatu* — serecica — topit in apa destilata — ori că *decoctulu lui Zittmann* in forma dupla mai blanda si mai tare — care consta din sasaparila, anasonu, feniculu si foi de Sen'a de o parte că parti vegetative, éra de alta parte din saharu de alaunu calomel si cinaboru preparatu că parti metalice, — si dupa acést'a compozitioane se pote pricepe poterea destructiva a acestei beuture multu laudata. Esterne inunctiunea cu unsóre de argintu viu. Si aci trebuie se observamu, ca in presupus'a si de medicii alopati laudat'a actiune specifica a mercuriului in contra sifilisului jace

pe tota intemplarea o grandiosa insielatiune a mediciloru insisi si a patientiloru.

Materia sifilitica conditioneaza adeca pentru insusirea sa, cam de natura tare veninosa in stadiulu primariu alu morbului o insemnata alteratiune a sistemelui sangelui astfelui, ca directiunea sangelui din laintru in afara trebue se fia forte energica pentru formarea ulcerului si mai departea desvoltare pana la punctulu de culminatiune corespundatoriu individualitatei patientului. Durere inse, ca scola vechia si cea mai mare parte a publicului nu vede formarea urcerelor primari ca unu procesu necesariu, ci ca unulu corpului inamicu si cauta catu mai curendu a-lu delatură, in locu se-lu tracteze ca cum se tracteze si alte inflamatiuni lasendu-i cursulu desvoltarii in grigea naturei. Medicii alopati spriginti de dorulu patientiloru a nadus catu mai iute siancherulu, au cautatu dupa astfelui de midiloce, cari aru impededea desvoltarea mai departe a ulcerelor si puroirea loru, si le-au afiatu in Mercuriu. Nici unu medicamentu pana aci a potutu efectu acest'a dorintia a medicului si a patientului ca tocmai mercuriulu. Nu e dara mirare, ca atatu medicii catu si patientii s'au apucat cu ambele mani de elu si 'lu tienu si astadi ca pe unu arcanu de mare pretiu. Cum e inse necontestabil'a actiune a mercuriului de esplicatu si cari suntu urmarile mai departe a aplicarei lui? Deja din escat'a salivatiune — curgerea baleloru — dupa intrebuintarea mercuriului, aru fi trebuitu omenii se opinéze, si se cunoscă, care este efectulu acestui midilocu in corpu si cum au se-si esplice actiunea lui in privintia disparerei ulcerelor sifilitice primarie. Ce este dara curgerea baleloru — salivatiunea —? Ea este o actiune estraordinaria a concernintelor ghindule ale gurei si falciloru, precum si a membranei mucose ale loru si a esofagului si stomachului. Si de unde vine acesta neobicinuita curgere de bale din concernintele ghindule? Ea este urmarea unei neobicinuitu tare circulatiune a sangelui in ghindulele si in membran'a mucosa. Si de unde vine in ele acesta neobicinuita circulatiune a sangelui? Dela iritamentulu, care esperie parti'a nervilor gubernatori ai acestor organelor prin atingerea cu mercuriu. Ce este dara efectulu celu mai aprópe alu mercuriului in organele gurei si ale digestiunei? Ridicata circulatiune a sangelui! Pote

dara, candu in membran'a mucósa a gurei si a tubului digestionalu se afla mai multu sange decâtu ce trebue, a se efectuá că si 'nainte, totu ace'a reversare a sangelui catra periferia si in specie catra unu inflamatu punctu alu ei de pana acum a deca a ulcerului siancherului? De buna séma nu! De unde dara vine disparerea si incetarea ulcerului de siancheru curendu dupa intern'a aplicare a mercuriului? De buna séma dela nemicu alta, decatul dela lips'a sangelui in periferia peste totu si in specialu in concernintele locu inflamatu! si acést'a cu atata mai multu, cu catu mai departe incetulu cu incetulu se esecuta mai in diosu de stomacu prin intregile matie o asemeneá iritatiune a nervilor in urmarea atingerei membranei mucóse cu mercuriulu, asia dara prin care se urca circulatiunea sangelui in laintrulu intregului trunchiu.

Vedi bine că acést'a nu e si vederea mediciloru alopati, ei din contra se mangaie cu tacut'a sperantia, ca mercuriulu, ce l'au datu ei patientiloru in ulcere sifilitice primarie, trece esdosmodice din canalulu digestionalu in vasele chilifere si de aci in cursulu sangelui si astfeliu oresicum aru ajunge pe din dereptu la ulcerele siancherului si ca aci debelandu veninulu molipsitoriu l'aru nimicí si astfeliu trebue se dispara ulcerulu. Inse nimené a vediutu acést'a lupta in adênculu celuleloru, si neci unu fisiologu nu a aflatu sangele ingregatu cu mercuriu, déca nu a fostu accesibilu din afora ori din laintru prin rani, asia dara prin locuri deschise catra vasele sangvinee si limfatice. Pe ce se baséza dara opiniunea mediciloru? Pe cu totulu netemeinice, numai din aeru apucate aksiome. Acést'a contraparere a fisiiatrilaru este cu atat'a mai insemnata, pentru ca ea se baséza pe salivatiune, merge dara mana in mana cu aparitiunile legali ale naturei.

Cine dara vindeca primarulu siancheru si sculamentu si cine 'lu suprime, vré se dica: 'lu transforma in o forma nouă de morbu? Negresitu trebue acusata medicin'a vechia, care cu mercuriulu, cu cubebele, cu balsamulu copaive alu ei nu vindeca, ci numai la parere delatura reulu, că se-lu provóce érasi in alte parti ale corpului, cu atat'a mai duratoriu si mai daunosu pentru patientu! Caci ce pote fi urmarea a restringe-rei circulatiunei sangelui in ulcerile de siancheru esteriore in urmarea acumularei sangelui in sfer'a digestiunei? — O ince-

tare a capacitatei de resistintia a concerninteloru tieseture la locurile cu primarie ulcere venerice in contra materiei sifilitice, strabaterea ei in vasele sangvinee si limfatiche, prin urmare trecerea ei in corpu peste totu! — Vedi bine ca acésta nu vréu se concéda medicii alopati; inse patientulu simte dupa unu tempu, ca e asia; caci urmarile neamenavere ale mercurialelor suntu séu hemoroidi pana aci necunoscuti, séu sifilisu secundariu, cari adese-ori urméraza si numai dupa cauterisarea ulcerelor cu piatr'a iadului ori calicausticu.

Astfeliu curéza cei mai multi medici alopatici ulcerele sifilitice primarie si sculamentulu si pentru ace'a ele trecu usioru in stadiulu secundariu si tertiaru.

Se vedemu cum tractéza fisiiatrii aceste bôle? Ei tractéza aceste bôle in stadiulu primariu neci de cum in altu modu decatu cum tractéza orice alt'a inflamatiune si cauta a retiené reulu in locu prin blandu suscitatori'a forma a baiiei de siediutu si prin comprese genitali, si astfeliu a ajutá natur'a in nisuint'a ei de a repará si a alungá reulu. Ei dara cauta in simptomele sculamentului si ale siancherului primariu nu ceva de debelatu, ci din contra unu ce de sine ajutoriu alu naturei pe care trebue se-lu inainteze. Si acésta se face prin lin'a moiere a medulariului in apa de 20—18° R. si respective bai de siediutu totu de acestu gradu de doue ori pe dî in durata dela 10—20 minute — vedi bai'a de siediutu. — Intre valuri punemu cărpe moiate in apa rece si bene stórse astfeliu peste genitale, cá se ajunga pana sub cráci si le coptusim bine cu altele uscate legandu-le cá se nu lunece din locu, si aceste le schimbam cum se incaldiescu tare séu se usuca. — Asemene procedemu si la ulcerele sifilitice, pe cari déca suntu afunde le curetîmu cu o siringa = tuluba mica, din care spijnesce apa de 20—18° R. Déca inse inflamatiunea aru fi asia de tare in medulariu, cá se nu se póta compesca prin bai'a de siediutu, prin comprese, prin spalarea corpului intregu si scalda in riuri vér'a, atunci ne ajungemu mai bine scopulu prin inveluire scurte preparate din ap'a stemperata. Adeca: preparamu invelitorea corpului intregu asié precum amu aretat in Nr. 8. 1877 fati'a 115 sub 9. incependum dela 18° R. si scoborîndu-ne mai diosu pana cám cum e natur'a apei, cu urmand'a spalare a intregului corpu, érasi la inceputu cu apa

de 18^a R. Acést'a spalare are se se continue in töte dfilele si déca nu ar' urmá inveluirea, éra déca cur'a s'aru intemplá vér'a, atunci scald'a in riu dupa regulele aretate in Nr. 7 1877 fati'a 98.

Dupa o astfeliu potrivita tractare naturala a sculamentului si siancherului nu trecu ele neci un'a-data in sculamentu cronicu ori siancheru secundariu, numai pôte acolo, unde s'ar' intrebuintia pré rece apa si unde patientii aru traí necumpetatu, iritendu nervii; la tractarea cu medicamente trecerea acést'a este neamenavera si trebuie se urmeze de regula.

La cur'a sifilisului se cere că si conditiuni fora cari nu, o *caldura media* si o *dieta stricta*. — Esperinti'a ne invétia, ca si filisulu ia unu decursu favoritoriu la o caldura asemenea potrivita nu pré mare. E lucru cunoscetu, ca in regiunele ferbinti nu esista sifilisulu, séu de si provine ici colea, nu are caracteru asia periculosu că la noi. Bâ s'a intemplatu, că europenii cu sifilisu primariu ori secundariu caletorindu in regiunele calde, ferbinti, s'a vindecatu fora medicamente. — Si cum ne potemu noi dara cugetá acestu procesu naturalu legalu in astfeliu de casuri? De buna-séma 'asia ca cunoscem de o parte in ferbintial'a neobicinuita, care intra in corpu, unu midilocu insemnatu suscitoriu de sistem'a nervósa si promovatoriu de ocsideratiunea sangelui, de alta parte érasi absorbitoriu de fluidele corpului. Aci mai vine in consideratiune si lucratori'a pele a locuitorilor de sudu, care este capace de a alungá materiele rele ale sangelui ce se ardu sub influinti'a caldurei, nu mai pucinu si modulu vietii mai multu vegetabilu, recoritu si diet'a fora irritamente. Pôte dara medicin'a naturala mai potrivită naturei si mai rationabilmente procede, decat a luá de basa la planulu de operatiune in compagnia contra sifilisului esperiinti'a, ce ni se imbia in regiunele calduróse? — Asia dara o caldura potrivita asemene si o dieta stricta, fora carne, café, spirtóse, indiferenta, recorita, nesarata, piperata etc. Amu vediut mai susu ca medicii alopati au vindecatu sifilisu u prin cur'a flamanda, adeca abstragindu mancarea dela bolnavi in o parte mare. Noi nu aprobadu acést'a procedura, ci ceremu numai o dieta indiferinta.

(Va urmá.)

Revmatismulu.

Incepându tómn'a incepu la multi patimasi si durerile revmatice si artritice fórte fatali si crancene. Spre liniscirea si sanarea loru vomu impartesí cetitoriloru nostri cele de lipsa, in catu ne voru dá ascultare.

Medicii cauta natur'a revmatismului in mai multu ori mai pucinu repentinu suprimat'a ori impededat'a activitate a pelei, prin care se retiene sgur'a in corpu si prin acést'a se inveníneaza sucurile si tieseturile muschiloru si ale articulatiunelor si cu incetulu patimescu o degeneratiune. Recél'a, anume dupa incordare mai tare a muschiloru este cea mai désa causa, mai vertosu a revmatismului acutu; aerulu umedu, rece, in catu elu impededea evaporatiunea pelei daunosu, anume in lips'a miscarii produce revmatismu cronicu cu paroçismi mai usiori si singulari.

Persóne tenere cu inca poternica activitate a pelei, anume in tempulu crescerei, déca recescu tare si dintr'odata, capeta revmatismu acutu; cu catu suntu persónele mai betrane, cu catu peste totu este impededata mai tare bactivitatea pelei, cu catu se paralise capacitatea de reactiune a pelei prin modulu vietii intorsu, prin reumatismi acuti reu tractati si cu catu mai tare si mai feliuritu este sangele loru, sucurile si tieseturile loru pline si inveninate de materii utilisate si putredinde, cu atatu mai tare se arata revmatismulu cronicu, uriciosu, nesana-veru. Déca evaporatiunea pelei — sudorea, adeca ap'a pe langa amoniacu si saruri — se impededea prin recéla, ea ataca dife-rite parti ale aparatului motoriu, anume muschii, cartilagile si ósele si le irita inflamabilminte mai multu ori mai pucinu. La unu gradu mai mare alu revmatismului se afla in adeveru in partile acele vasele capilare peste mesura largite si implute cu sange si in decursulu mai departe alu morbului se producetotu feliulu de esudatiuni si formatiuni noue, cá si la ori-care alt'a inflamatiune.

La schimbarea atmosferei repentina si áspra se póte aretá revmatismulu atatu de latitu si numerosu, in catu cu dreptu se vorbesce de o epidemias revmatica.

Form'a acuta a revmatismului se insotiesce bucurosu cu aprinderile pericardiului — invelitorei animei — pericarditis,

endocarditis — cu aprinderea peptului — junghiuri pleuresa.

Formă acuta trage după sine generală partinire a organismului său începe cu acăstă. Frigurile reumatice le insotescu foarte desu, afara de sudorile bogate, tienatorie și aeru mirosoitorie, esanteme de soiulu purpurei, acuși numai topicu pe langa gura, acuși peste totu corpulu că un'a esire critica. — Potu fi atacate de revmatismu toti muschii și incheeturele.

Déca revmatismulu nu se vindeca, poate astă esitu periculosu prin desecare in culmea inflamatiunei și a frigurilor, ori in urmarea aprinderei pericardiului, ori in urmarea paralisiei muschilor peptului, prin care se opresce resusflarea, ori in urmarea puroirei articulatiunelor și de aci urmada piemia, friguri din mestecarea sangelui ca puroiu.

La o insanatosire paritală, remanu adeseori inderepta paralise — amortiri, cari se arata dintr'odata, ori ca se formă contracture, adeca concernintele medulariu se strembă, atrage d. e. falcă din diosu, capulu catra umeru, antibrachiulu catra brachiul; său ca se formăză treceri in alte patimi cronice, — arthritis, nevralgii.

Revmatismulu acutu decurge cam in 2, 3 pana in 4 septemani; celu cronicu se tragana cu lunele, ani, ba si in totă vieti'a. — De multe-ori se ivescu doreri asemene revmatismului, cari se arata după o indelungata intrebuintiare a medicamentelor, mai vertosu a chininului, arsenicului, mercuriului ba si după multe teiuri de musierielu si odolénu, la montanisticii si industriari, cari lucra cu astfelii de metale.

Tractarea revmatismului se schimba după felurită forma a lui. Celu acutu cere pentru crancenele doreri unu ascernutu comodu asemene caldu, dieta stricta. Frigurile se potu domoli prin semicupiu amesuratul stemperatul — 20—18° R. — Déca durerile ar' impedeacă o inveluire suscitatoria in linioli udi bine storsi si oblojiti, apoi are se urmedie semicupiulu odata ori de doue ori pe dî, deminéti'a și séra, inse scurtu, că elu se nu ne-astempere patientulu. Nu e neci de cum consultu a fortia sudorile, cari la timpulu seu se arata ele fora neci o sfortiare in destula evantitate. Este a se dă tota atentiunea patientului la desbracatu, in baia, si la imbracatu, că se urmeze in chilia calda, dara bine aerita.

Asupr'a partiloru dureróse, in catu aceste potu suferí, se punu carpi muiate in apa rece si bine stórse, apoi oblojite.

A bé teiu séu apa calda in revmatisme nu este bine, pen-tru-ca aceste nu priescu la cei cu stomacu slabu, éra la cei cu stomachulu bunu, 'lu ruinéza.

Sudorile, ce urméza mai tardíu, afla mare usiorintia prin spalarea corpului volanta in patu cu unu burete ori o cărpa umeda, ori in semicupiu.

Revmatismulu cronicu, déca are se fia sanatu perfectu, cere o temeinica ridicare a toturoru functiunelor organismului. Aici jace o degeneratiune a sangelui decurgatoria cu deposite topice escate din discordat'a activitate a pelei. — Cu pielea si sangele si cu unea parti ale muschilor si ale articulatiunelor patimescu si alte functiuni si organe: nervii, digestiunea, plumanii si anim'a. Tóte aceste patimi suntu mai multu ori mai pucinu conditionate un'a de alt'a si apucatorie un'a in alt'a, potu dara aflá sanarea loru numai in temeinica si seriósa apucatura a toturoru conditiunelor de viétia si sanare sanetóse, o cura laterală, partiala prin bai de aburi si de sudori potu aduce oresicare usiorintia, dar' nu sanare perfecta. Aci se cere dara mai nainte de tóte o dieta stricta fora carne, sare, aromate, spirtóse, si tienere in asemenea caldura nu pré mare. — S'au facutu probe cu astfeliu de patienti dandu-le 14 díle carne si legumi gatite cu sare, dresuri etc. si de locu dupa 2, 3 díle s'au arestatu durerile mai tare, pre candu la cei cu dieta stricta, fora carne etc. durerile au incetatu dupa 3, 4 díle.

Aplicarea apei se face cá si la revmatismulu acutu, blandu suscitatória in semicupiu, inveluirea totala, fomente domolitòrie etc.

Mai favoritoriu cá sanarea revmatismului cronicu, se arata evitarea lui. Omenii, cari vietuescu amesuratu naturei, se spala desu peste totu corpulu, ingrijescu de curetienia si de aeru curat in locuintiele loru, mai vertosu in chili'a de dormitu; padiescun o dieta potrivita, fora multa carne, sare, piparca, fora beuturi spirtóse, nu voru patimí nici odata de revmatismu. — Dupa facut'a esperintia s'a dovedit, că viptulu de carne astupa porii si ast'feliu descórdă actiunea pelei. Nici unu animalu carnivoru nu aburéza nici asuda din pele, ci numai singuru din gîtleju. Omenii carnivori incarnati se tangue mai cu séma si mai

desu despre lips'a trasudatiunei pelei. Si totusi regularea actiunei pelei este antai'a conditiune spre sanarea revmatismului, este tocmai indicatiunea sanativa causală.

Lips'a si mediul cele crearei bibliotecelor poporale si scolare.

Disertatiune rostita in adunarea generala a „Reuniunii Inventatoriilor Romani Selagieni“ din 15. Augustu 1878 in comun'a Unimetu, de Gavrilu Trifu prof. ord. preparandialu si vicepresedintele reuniunei.

O! vorbiti, scrieti romanesce,
Pentru Domnedieu!

G. Sion.

Totu inceputulu este micu. Adeverulu acestui proverbiu este cunoscutu inaintea nôstra a tuturor'a. Scânteu'a domnedieesca donata noue de Creatoriulu, mintea, spiritulu omenescu, produce astadi minuni, cum suntu: calea ferata, nai'a cu vapore, nai'a de aeru, telegrafulu, telefonulu si alte nenumerate inventiuni in toti ramii sciintieloru, artelor, industriei si comerciului. Vediendu aceste inventiuni si observandu po fiecare dì poterea iresistibila a spiritului omenescu, prin care omulu 'si aservesce sie poterile naturei, acele poteri, despre a caroru esistintia mfi de ani nici idea n'a avutu; cum le face pe aceste poteri se servëasca, că sclavii, virtutiloru si patimelor sale, binelui omenescu si dreptu arme in man'a urei si altoru pecate si slabitiuni omenesci: nici-că cugeti, cumcă sî acestu inceputu a potutu fi caudu-va mica. Si densulu totusi a fostu micu, forte micu. Acestu spiritu omenescu, ale carui'a lucrari le admiram si astadi cu totu dreptulu, carui-a nu-i pote contrasta pentru totu-dé-un'a nici o potere naturala, inaintea carui'a se deschidu dup'olalta cele mai secrete porti ale misterieloru marelui nature — in dilele cele de antaie ale vietiei omenesci erá atâtu de debilu, atâtu de pu-cinu inventiosu, incât de abie scia sè suatuiesca pre omu, cum sè-si procurede cele mai primitive mediulice spre a-si sustine amarita de viétia. Spiritulu omenescu atâtu de admirat si astadi nu facea pe acel tempuri ale vietiei primitive omenesci sute de ani atâta progresu intru cultivarea sa si pe terenulu inventiuniloru folositòria, cătu face in dilele nôstre intr'o di, ba, am poté dice, intr'o óra. Si prin ce a ajunsu spiritulu omenescu la perfectiunea sa de astadi? prin ce a ajunsu acel'a a fi atâtu de productivu, atâtu de roditoriu? Prin carte, onorata adunare generala!

Pe tempulu etatiei puerile a omenimei inca se facea de unu séu altu spiritu elevatu căte o inventiune, se cascigá d'in intemplare séu dupa multe ostenele căte o cunoscintia folositòria; dar' aceea remanea proprietatea inventatoriului, castigatorului, si nu arare ori moria cu elu d'impreuna. A une-ori se latia inventiunea séu cunoscintia folositòria,

dar' numai in inmediatulu giuru alu inventatorului, arare-ori si numai dupa dieci ori sute de ani mai departe in cercuri mai mari; marginile locuintiei omenesci inse nu le ajungea nici-candu: prin urmare forte pucine d'intre ele, cu mare greu si dupa multu tempu poteau ajunge a fi binefacatorie pentru cea mai mare parte a omenimei. Afora de acésta ómenii nu cunosceaun numai inventiunea insasi, dar' căile, pre cari a amblatu mintea inventatoria dupa adeveru, nici-decum. Asie dara ómenii pre acele tempuri numai se folosiau de inventiuni, dar' mintea, spiritulu loru, nu se eualificá a poté inventá insusi ceva; spiritele mari nu aflau dara — că-si in dilele nóstre — cale batuta inaintea loru, pre care trebuia numai sè inaintedie, ci trebuia, că sè-si faca fie-care calea sa dela incepitu, care apoi de multe-ori nu ducea nici pâna acolo, pâna unde a dusu ceea a antecesorului cu una suta, döue de ani. Căile catra adeveru nu se continuau dara de succedenti, ci, durere! se totu incepeau. Cum-cà astfelii nu potea omenimea sè inaintedie cu pasi rapedi cătra — si in cultura, va afla fie-cine cugetandu asupra lucrului. Cá inse căile amblate de antecesori sè se conservaie séu, celu pucinu, semnel, pre unde au dusu acele, sè remana, s'a inventat scrierea. Prin scriere se poteau pastrá cunoșintele odata cascigate pentru venitorimei, dar' numai cu greu, forte incetu si cu multa ostenela si perdere de tempu se poteau aduce la cunoșintia contemporanilor si asié a devini câtн de iute folositórie omenimei. Spre a se poté lati iute si cu pucina ostenela, s'a inventat mai tardiu tipariulu si cu ajutoriulu acestui'a, spre a poté semnelá fara de intardisirea tóta inventiunea, tóte intemplarile din apropiere si departare, cari aru poté sè ni folosésca séu strice — au pasit in viézia diuariele (foile de df.) Cartile contineu dara tóte inventiunile facute si cunoșintele cascigate de spiritulu omenescu din tempurile cele mai vechie pana in dilele nóstre; foile periodice si cele de df ni spunu, că unde sau imprimatu si unde se afla cărtile aceste folositórie, ce inventiuni se facu si cunoșintie se casciga pe fie-care df, ele ni-le descriu pe scurtu aceste si ne facu atenti la tóte misicamentele spiritului omenescu. Din cărti ni potemu noi dara cascigá in bogasirea spiritului nostru prin cunoșintie folositórie noue si de apropelui nostru si desvoltarea animei — sentimentelor nóstre in direptiune umana si nobila, — cu unu cuventu din cărti ni potemu cascigá cultura. E, dar' cărtile cele frumóse si folositórie suntu inchise cu „siepte peceti“ pentru cei ce nu sciu ceti. Ferice dar' de acei'a, cari sciu si vréu a ceti!

In scóla invétia copii a ceti, dar' forte pucini invétia a vré sè cetésca. Inse potemu sè scimu cătu de bine ceti, dar' déca nu vremu, de folosulu cetrei parte nu avemu. Noi, cari avemu detorintia si chiamarea de a luminá poporulu, trebue dar' sè inventiamu poporulu a vré sè cetésca. Acésta o potemu face mai usioru si mai cu succesu prin infinitarea bibliotecelor scolare si poporale.

Scimu cu totii, cu câta placere asculta copii, ba sî junii si barbatii obositi de lucrulu dilei pâna tardiu dupa média nótpe desfacendu papusioiu (cucurudi) povestea unui séu altui povestitoriu. Aceste povesti

in cele mai multe casuri nu contineau nici o invetiatura morala sau practica, afara de acesta modulu povestirei si de totu primitivu, si totusi ce interesare la ascultatori! Dece acum in loculu povestitorului lipsit de cunoscintie va pasi unu auctorii cu cunoscintie multilaturarie, loculu povestei fara de nici o invetiatura morala si cunoscintia practica lu va ocupá o enaratiune plina de invetiaturi morale si practice, loculu modului primitivu de enaratu alu poporenului lu va ocupá stilulu frumosu si intogmitu preceperei copilarilor si poporului alu unui auctorii desteru: potemu se ni imaginam, cu catu va crese interesarea ascultatorilor respective a cetitorilor.

Intielegintia nostra, noi, poporenii, cu totii ne caimur: ca in daru suntu scolile, poporului nu se cultivédia mai de locu. Nu e nici o mire, ca nu se cultivédia. Copilulu ese din scóla, candu e de 12 ani si, fiindu-ca nu duce cu sine placerea de a ceti, in scurtu tempu uita totu ce a invetiatu in scóla. Candu ajunge la etate mai matura, candu ar sefi pretiu si folosi cunoscintiele cascigate in scóla, nu le mai are, le a uitatu tote, remane deci cum a fostu inainte de a fi amblatu la scóla, nesciutu. Altumintrele va stá lucrul, dece vomu infinitia bibliotecelor scolare si copilulu, esindu din scóla — prin aceste — va duce cu sine in viéti practica placerea de a ceti. Atunci nu numai ca nu va uitata cele cascigate in scóla, ci, din contra, se va nisui a-si cascigá — cettindu — totu mereu cunoscintie noué, adeca a se cultivá. Infinitiarea bibliotecelor scolare si mai tardiu — dupa ce aceste si voru fi produsu efectulu — aceloru poporale este deci neamenantu de lipsa din punctulu de vedere generalu alu culturei poporale. Dar' infinitiarea acestor biblioteci este de lipsa si din alte puncte de vedere totu culturale, dar' totusi speciale: din punctu de vedere natiunalu si literariu, precum me voiu nisui a demustrá in cele urmatòrie.

Poporulu nostru dela natura blandu si pacinicu venindu si alte natiunalitati in tiéra si conlocuindu cu acele — de odata se tredî, ca e aservitu, ca in patria sa propria numai elu nu este recunoscutu, numai elu nu are dreptu de a trai, ci e numai tolerat. In daru s'au luptat mai bunii, mai inteleptii, natiunei sute de ani pentru egale drepturi cu celealte natiunalitati din tiéra, ca-ci n'au potutu cascigá nimică. Ce a fostu ore causa, ca poporulu romanu nu si-a potutu pastrá egale drepturi cu celealte natiunalitati conlocuitórie si ca drepturile odata perduite nu le potu redobendi, pana ce s'a ivitu diorile libertatiei in 1848? Lipsa culturei, care l'a impededecatu de a tiené intru tote pasi cu celealte natiunalitati si de a veghiá — ca-si acele — cu scumpetate asupra drepturilor sale de existintia. Totu acesta a fostu cauza, ca poporulu n'a potutu stá cu destula taria lângă atletii sei in lupta acestora pentru drepturile lui.

Dar' ce se vedemu astazi, candu cu totii ne bucuram de egale drepturi omenesci si cetatienesci, ba legea ni asigura si unele drepturi natiunale? Vedemu, ca poporulu nu-si cunosc drepturile sale, ca cele

cunoscute nu le scie folosi spre binele seu, că nu tiene cu taria de ele, ci se lasa a fi neindreptatîtu fara de pedepsa de ori-si-cine, că nu-si cunoscce adeveratii sei binefacatori si adeveratele sale interese si că se lasa a fi sedusu a se folosi de drepturile sale chiaru in contra sa propria. Ce e caus'a la tóte aceste? Lips'a culturei. Da la acést'a? Nescirea si nevrerea a ceti. Altumintre voru fi tóte acestea, déca va ceti poporul si cetindu va inveriatâ dela alte popore mai culte, cum trebuie a se folosi conștiu, independinte si spre adeveratulu seu folosu de drepturile sale omenesci, cetationesci si natiunale asigurate lui prin lege. Dar' că sè cetésca poporul, este de lipsa, sè-i facem inca de micu cunoscute placerea si folosulu cetirei. Deci dara infinitarea bibliotecelor scolare este o necesitate imperativa si din punctu de vedere alu esistintiei si demnitatiei natiunale.

Fie-care poporu numai *in-* si *prin* limb'a sa se pote cultivá. Potu eu ceti, câtu voiu vré; dar' déca nu precepui limb'a in care este scrisu opulu de sub cetire, *cetindu nu cetescu nemicu*. Unu, doi, ba si sute de ómeni dintr'unu poporu se potu cultivá si in limba straina inveriatandu mai antaiu si cu multa truda si perdere de tempu respectiv'a limba, dar' unu poporu nici-candu. Sciintia numai in limb'a popórelor se pote generalisá. Celu-ce o néga acést'a, e séu unu *nesciutu* séu unu *reu voitoriu* alu popórelor. Acele popore, cari s'au folositu la inveriatatura mai antaiu de limb'a loru propria, acele au ajunsu mai departe in cultura, acele au mai bogata literatura. In tiér'a nóstra pana la 1848 limb'a instructiunei erá cea latina; nici n'au inaintatu poporulu insusi in cultura mai nimicu, cunoscintiele nu se latiau printre poporu. Dela 1848 incóce, de-candu sciintiele se invétia — mare parte — in limb'a popórelor, amu inaintatu mai multu in cultura de câtu pan'acole a sute de ani. De ací se vede ponderositatea literaturei natiunale. Literatur'a unui poporu este adeveratulu termometru alu culturei sale. Care poporu are literatura mai bogata, acel'a e mai cultu intre popore; care n'are de locu literatura, e poporu in agonía. Noi Romanii voimur sè traimus; de acum inainte voimur sè traimus, că-ci pan'acuma numai amu necasitú; dar' déca voimur sè traimus si inca că Romani, trebuie sè ni inbogatimur literatur'a. E, dar' omulu nu ambla vér'a in chenariu, érn'a cu pelaria de paie; marfe de acele, cari nu trebuesc nimenui, nu se aducu la piatia de vendutu: cărti nu se scriu, nu se platesce a scrie pentru unu poporu, care nu ceteșce. Noi avemu barbati cu cunoscintie frumose, precari i consuma dorulu de a folosi natiunei loru inbogatindu-i literatur'a cu opuri pretiose; dar' cine va cumperá si ceti opurile aceste, déca poporulu nu scie si n'are placere a ceti. Diuaristii nostri, dintre cari unii suntu adeverat'a fala a natiunei nóstre, nu-si potu sustine diuariile atât de trebuintiose chiaru in tempurile nóstre cele critice din lips'a prenumerantilor. Dar' de unde sè si fia prenumeranti, candu poporulu nu ceteșce, ba chiaru si dintre preoți multi mai bine si procurăză căte unu diuariu strainu „*pe intentiuni*,“ decâtul pe celu maimultu 10 fl. — că-ci „*pe intentiuni*“ nu se dà — unu diuariu romanu. Noi Romanii din cõce

de Carpati suntemu unu poporu seracu; nu potem contă la mecenati, cari sè pôta si sè vree a ni sustiené si inavutî literatur'a; fara de literatura nu este cultura poporala si fara de acést'a viéția pentru noi: trebuie dara cá sè ne facem cu totii mecenati cetindu si cumperandu opurile auctorilor nostri. Acést'a inse numai atunci se va poté intemplă, déca ni vomu fi invetiatu mai antaiu poporulu, cá sè scîe, si dedatu, cá sè aiba placere, a ceti. Eca insemnatarea bibliotecelor scolare pentru literatur'a natiunala !

Cu cele premérse, credu, că mi-a succesu — celu pucinu in catuva — a aretă lips'a si insemnatarea infintiarei bibliotecelor scolare. Fia-mi acum permisu a vorbi pucinu despre mediulócele si modulu infintiarei acestoru biblioteci.

Celu-ce ascépta, cá infintiandele biblioteci scolare sè constee indata la inceputu din sute, ba mui de tomuri, acel'a nu va ajunge sè védia vre-o biblioteca scolară infintiata. Un'a singura carticé buna inca ni aduce mare folosu; că ci pe rôndu o cetescu toti copíi, ma scolarii urmatori si chiaru sî satenii. De aci se vede, că la infintarea bibliotecelor scolare nu se receru multe spese, ma că invetiatoriulu desteru si zelosu pote infintia biblioteca scolară chiaru sî fara de spese.

Mediulócele prin- si căile pre cari s'aru poté infintia bibliotecele scolare suntu cam urmatóriele:

1-a Invetiatoriulu si-ar face o consemnatîune corespundiatória si s'ar luá cu ea la inspectorele scólei, la domnulu preotu, apoi pe rôndu la toti ómenii de bine din comuna rogandu-i, cá sè binevoiesca a contribui ceva — cărti séu banisiori — pentru bibliotec'a scolară. Contribuentii s'aru insemná cu man'a loru propria séu prin invetiatoriu cu contribuirea loru cu totu in consemnatîune. In fine séu — inca mai bine — intre cei d'antai va contribui, ce va poté, si se va inscrie sî invetiatoriulu insusi in consemnatîune.

2-a Toti visitatorii scolei s'aru rogá prin invetiatoriu, cá se contribuésca ceva pentru bibliotec'a scolară si s'aru scrie asemene in consemnatîune.

3-a Cu ocasiunea esamenelor finali domnulu inspectore scolaru tractualu, séu domnulu protopopu, ar' provoca pre toti coadunatii, cá sè contribuésca cate ceva pentru bibliotec'a scolară. Cea mai mica sumulitía, chiaru si unu cruceriu, va fi primita cu multiamita.

4-a Intieleginti'a romana din comuna séu giuru, care urmaresce cu atentiune trebile scolare si se intereséza (de nu o face acést'a comite unu greu pecatu in contr'a natiunei si patriei sale) de cultur'a poporului, s'ar' rogá din partea invetiatoriului, cá in locu de premie in bani, care potu se deschidia, ba sî deschidu, cale unor abusuri din partea copiilor si a parentilor acestora, se dee copiilor celor mai esclinti carticelle de cetitu folositorie donandu totu-odata câte unu exemplariu din aceste si bibliotecei scolare.

5-a Fiesce-care copilu scolariu, afara de cei cu totulu lipsiti de mediulóce, se solvésca pentru folosírea bibliotecii 10—20 cr.

6-a Satenii, cari voru duce cărti de cetitu din bibliotec'a scolara, se solvésca 20, 30, 40 cr. pe anu.

7-a Un'a parte a pedepselor pentru absentie, sè se intrebuintieze pentru inavutírea bibliotecii scolare.

Aceste suntu totu lucruri de acele, cari lo pôte face chiaru si invetiatoriul celu mai simplu, numai sè vree. Asia dara infintiarea bibliotecelor scolare depinde de totu — séu celu pucinu mare parte — dela noi invetiatorii. La lucru dar' domniloru colegi! caci folosulu din aceste biblioteci va fi inainte de tóte alu nostru: invetiaciile nostri voru deveni prin cetire mai descepti, prin urmare vomu cratiá ostenél'a la instruirea loru; ér' omenii cetitori voru sci se pretiuésca mai bine ostenelele invetiatorului. Intre ostenelele nóstre pentru infintiarea bibliotecelor poporale se nu uitamu dîs'a unui omu intieleptu: „Omulu pôte multe, déca vré; numai trebuie se sî voiésca, ce pôte.“

Si acum 'mi inchidu vorbirea cu cuvintele poetului: „O vorbiti, scrieti, si eu adaugu: cetiti -- romanesc pentru Domnedieu!“

Diverse.

In Institutulu pedagogico-teologicu din Aradu suntu peste 200 de elevi. Din preparandi s'au primitu in alumneu si se provedu cu tóte cele trebuintiose 52 elevi, éra vre-o ivostu ajutorati cu stipendii. Iata midilociu de a avé preparandi!

Int 6 si 7 septembrie au depusu sub presidiulu Présantiei s'ale D. Episcopu Ioanu Metianu 10 invetiatori esamenulu de eualificatiune.

Oprirea de odiniora a carnatiloru. Candu la timpulu seu pregatirea si gustarea carnatiloru cu sange — sangeretiloru — erá se vina in usu, au aflatu regimile potrivitu, in interesulu binelui poporulu a emite proibitiune in contra loru. Emisulu imperatului Leone suna astfelui: „Ne-a venit la cunoisciintia, ca se impacheteze sange in matie, cá si in saci si ca se tramitu stomacului éa o cu totulu obicinuita bucată. Maiestatea nostra imperatésca nu pôte vedé mai departe, cá onórea statului nostru se se pangaréscă prin o inventiune atatu de injuriósa numai din strenghari'a omeniloru lacomi la mancare. Cine stramufa sangele in bucate, acel'a se va biciu greu, spre semnu de defaimare se va tunde pana la pele si se va esilá din tiéra pentru totudéun'a.“ Déca ar' stá si astadi acestu mandatu, câti omeni ar' remane in tiéra?

POST'A.

D. M. R. in C. — Articulii DT'ale suntu fisiologici, peste cari amu trecutu, terminologi'a nu se potrivesce cu a nostra, principiile diferescu, articulii suntu pre lungi pentru miculu spatin de care dispunem. Deci nu-i potem folosi. Articuli higienici primim bucurosu.

Redactoriu: Dr. P. Vasiciu. || Editoru: N. F. Negruțiu.

Imprimari'a Diecesei de Gherla 1878.